

บทที่ 1

สารัตถะทางการศึกษา

บทที่ 1

สารัตถะทางการศึกษา

มนุษย์มีความเชื่อประการหนึ่งว่า การศึกษาจะเป็นฐานรากที่ดีในการพัฒนาในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์โลกปัจจุบัน สังคมต้องตกอยู่ในสภาวะครอบงำจากสิ่ง สมมุติของสังคม การสร้างวาทกรรม (Discourse) ต่างๆ ทางการศึกษาจึงเป็นเรื่องที่สร้าง หลักประกันเพื่อก่อให้เกิดการใฝ่รู้หรือหาแนวทาง ตลอดจนแนวร่วม โดยการสร้าง กระบวนการต่างๆ เพื่อพัฒนาทุกๆ ด้านด้วย ความเพิกเฉยทางด้านมุมมองของนักการศึกษา ดู เหมือนเป็นเส้นเชือกที่ผูกติดกับลูกโป่ง แต่เมื่อใดก็ตามที่ลูกโป่งยังไม่มีใครมาตัดเชือกที่ผูกติด ไว้ ก็ไม่สามารถหลุดพ้นจากสิ่งยึดได้ ฉะนั้นจิตสำนึกในการศึกษาเพื่อพัฒนาเห็นจะเพิ่มคุณค่า วิธีชีวิตแห่งมนุษยชนในทุกๆ ด้านต่อไป

1.1 หลากหลายความหมายของการศึกษา (Education : its meanings)

การศึกษา (Education) มีผู้ที่ให้ความหมายมากมายดังต่อไปนี้

การศึกษาเมื่อพิจารณาตามรากศัพท์ภาษาอังกฤษ คำว่า Education เมื่อศึกษาลง ไปลึกๆ จะพบว่าคำนี้มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน (Latin) คือ educare ซึ่งในศตวรรษที่ 15 คำศัพท์นี้แปลว่า

- 1) การอบรม (to bring up)
- 2) เลี้ยงดูเอาใจใส่ (to care)
- 3) นำทาง (to lead out)

จากความหมายของ 3 คำนี้ อาจกล่าวได้ว่า การศึกษา หมายถึง การอบรม สั่งสอนตลอดจนการดูแลเอาใจใส่ ซึ่งนัยของความหมายการศึกษามีอีกประการหนึ่ง คือ การศึกษาจะช่วยนำพาชีวิตหรือเป็นเครื่องมือในการพิจารณาต่างๆ

ส่วนคำว่าการศึกษาเมื่อพิจารณาตามภาษาไทย การศึกษามีรากศัพท์มาจากภาษา บาลีว่า สิกขา หรือภาษาสันสกฤตว่า สิกขา ซึ่งหมายความว่า ยังไม่รู้ เรียนให้รู้ รู้แล้ว พิจารณาให้เข้าใจ เมื่อเข้าใจได้ ยังไม่ปฏิบัติ ก็ให้ปฏิบัติ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน , 2525)

อนึ่งพระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ได้กล่าวถึงการศึกษาอีกนัยหนึ่งว่า การศึกษามาจากคำว่า สิกขา ซึ่งประกอบด้วย สะกับอิกขา รวมกันเป็น สิกขา คำว่า สะ แปลว่า เอง ตัวเอง อิกขาก็คือการเห็น รวมเป็นการเห็นซึ่งตนเอง เห็นโดยตนเองเห็นเพื่อประโยชน์แก่ตนเอง (พุทธทาสภิกขุ, 2529 : 46)

นอกจากนี้ยังมีผู้ที่ให้ความหมายการศึกษาไว้อีกมากมาย เช่น

พระราชวรมณี (ป.ปยุตฺโต, 2518 : 10-13) ได้ให้ความหมายของการศึกษาไว้ว่าการศึกษา คือความพยายามแสวงหาจุดมุ่งหมายให้แก่ชีวิต คือ

ความเป็นอยู่อย่างดีที่สุด หรือการมีอิสรภาพ ทั้งอิสระภายนอก อันหมายถึงการหลุดพ้นจากอำนาจครอบงำของสิ่งแวดล้อม และอิสระภายใน คือความหลุดพ้นจากอำนาจของกิเลสตัณหา

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (2524 : 6) ได้กล่าวถึงความหมายของการศึกษาว่าการศึกษาหมายถึง

- (1) วิธีการต่างๆ ที่ถ่ายทอดความรู้ ทักษะและทัศนคติ
- (2) ทฤษฎีต่างๆ ที่พยายามอธิบายหรือให้เหตุผลในการถ่ายทอดนั้นๆ
- (3) คุณค่าหรืออุดมคติต่างๆ ที่มนุษย์พยายามจะเข้าใจถึงโดยอาศัยความรู้ ทักษะ ทัศนคติ เพราะว่าวิธีการฝึกหรือการถ่ายทอดขึ้นอยู่กับคุณค่าหรืออุดมคติที่ต้องประสงค์นั้นเป็นผลบั้นปลาย

วิทย์ วิศทเวทย์ (2523 : 27) ได้กล่าวถึงความหมายของการศึกษาไว้ 2 ลักษณะ คือ ความหมายอย่างกว้างและอย่างแคบ สรุปได้ว่าในความหมายอย่างกว้าง การศึกษาหมายถึง อิทธิพลทุกอย่างที่มีต่อสิ่งมีชีวิตบุคลิกภาพและความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ การศึกษาในแง่นี้ไม่มีวันสิ้นสุด ตั้งแต่เกิดจนตาย คือการศึกษาจากประสบการณ์ทั้งหมดของชีวิต ส่วนในความหมายอย่างแคบ การศึกษา คือ กระบวนการที่สังคมถ่ายทอดวัฒนธรรม ความรู้ ความชำนาญ ค่านิยมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง โดยผ่านโรงเรียนหรือสถาบันสังคมอื่น มีการกำหนดแนวทางอย่างเป็นระบบ เป็นกิจจะลักษณะเพื่อที่จะปั้นให้เด็กเป็นไปตามมโนภาพของสังคม

มุมมองของนักการศึกษาต่างชาติบางท่านที่เกี่ยวกับการศึกษา

อริสโตเติล (Aristotle): การศึกษาจะช่วยสร้างจิตใจที่ดีเยี่ยมอยู่ในร่างกายที่เข้มแข็ง (Creation of a sound mind in a sound body)

จอห์น ดิวอี้ (John Dewey): การศึกษาคือชีวิต การศึกษาคือความเจริญงอกงาม การศึกษาคือกระบวนการทางสังคม (Education is life., Education is growth., Education is social process.)

ขงจื้อ (Confucius): การศึกษาคือ การตระหนักถึงคุณธรรม (Realization of the illustrious virtue)

คานธี (Gandhi): การศึกษา คือ ความสมบูรณ์ที่เพียบพูนด้วยปัญญา (All – round drawing out the best)

รามกฤษณะ (Ramakrishna) การศึกษา คือ การพัฒนาจิตใจให้บริสุทธิ์ (Purification of the mind and heart.) (Aggarwal , J.C , 1985 : 4-5)

แต่โดยภาพรวมแล้ว ความหมายการศึกษาเหมือนกับเพชรที่มีความแวววาวในแต่ละด้านไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับแสงที่มากกระทบ นอกจากนี้การศึกษายังเปรียบเทียบกับตาบอดคลำช้าง (Elephant and the blind man) ซึ่งการตีความกับความหมายการศึกษาทั้งของนักการศึกษาไทยและนักการศึกษาต่างชาติมีผลมาจาก

- 1) บุคลิกภาพของนักการศึกษาเอง (Complex nature of human personality)
- 2) สิ่งแวดล้อม (Complexity of human environment)
- 3) ความแตกต่างทางแนวปฏิบัติในการดำรงชีวิต (Different philosophies of life)
- 4) ความแตกต่างจากทฤษฎีการศึกษาและการปฏิบัติที่นักการศึกษาได้นำไปใช้

(Different educational theories and practices) (Aggarwal, J.C, 1985 : 4)

ในมุมมองผู้เขียนเอง การศึกษา (Education) หมายถึงกระบวนการอะไรก็ได้ที่ถูกสร้างขึ้นทั้งจะเป็นระบบระเบียบ หรือปราศจากระบบระเบียบก็ตาม แต่สามารถนำพาชีวิตให้ไปสู่ความเป็นอยู่ที่ปราศจากอวิชชา (การไม่รู้จริง) และสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุขหรือไม่ปกติสุข

1.2 องค์ประกอบทางการศึกษา (Educational Components)

ในฐานะที่ “การศึกษา” ถูกตีค่าและประเมินว่าเป็นพื้นฐานและเป็นเครื่องมือที่สำคัญของการพัฒนาบุคคลและสังคมส่วนรวม ฉะนั้นจึงต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญเช่นเดียวกับสถาบันอื่น องค์ประกอบทางการศึกษาจะเป็นทางเสื่อต่อแนวทางการปฏิบัติของการศึกษาต่อไป

องค์ประกอบทางการศึกษาส่วนมากเมื่อพิจารณาทางด้านมิติของปรัชญาการศึกษานั้นจะมี 6 ด้าน ซึ่งได้แก่

- 1) จุดมุ่งหมาย
- 2) หลักสูตร
- 3) ผู้สอน
- 4) ผู้เรียน
- 5) กระบวนการจัดการเรียนการสอน
- 6) การบริหารและการจัดการทางการศึกษา

1.2.1 จุดมุ่งหมาย (Aims)

จุดมุ่งหมายทางการศึกษา นับว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการที่จะพัฒนาการศึกษา เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพของคนในการที่จะพัฒนาประเทศชาติต่อไป เพราะถ้าขาดจุดมุ่งหมายทางการศึกษาแล้ว ก็จะไม่รู้ทิศทางในการจัดการศึกษาไปสู่เป้าหมายได้

เช่น สมพงษ์ สิงหะพล (2528 : 23) ได้เสนอเกี่ยวกับแนวคิด จุดมุ่งหมายทางการศึกษาว่าเป็นฐานในการพัฒนาการศึกษา พัฒนาหลักสูตร เพื่อให้การศึกษามีเป้าหมายที่ชัดเจนว่าต้องการให้เกิดอะไรบางอย่างที่เป็นผลมาจากการศึกษาและการเรียนรู้

แต่อย่างไรก็ตาม จุดมุ่งหมายทางการศึกษา จึงเป็นฐานคิดแห่งการพัฒนาคุณภาพของคน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาประเทศ ซึ่งการที่จะดำเนินการทางการศึกษาให้บรรลุจุดมุ่งหมายทางการศึกษาสูงสุดที่ได้ตั้งไว้ ควรจะได้ดำเนินการด้านการศึกษาทั้งในระดับบุคคลและระดับสังคมให้บรรลุเป้าหมายก่อน จึงจะสามารถดำเนินการให้บรรลุจุดมุ่งหมายทางการศึกษาของประเทศ

1) จุดมุ่งหมายระดับบุคคล เป็นจุดมุ่งหมายทางการศึกษาระดับพื้นฐานที่มุ่งให้เกิดความเจริญใน “ตัวคน” แต่ละคน เป็นจุดมุ่งหมายทางการศึกษาโดยตรง (Pedagogical Objective of Education) โดยพิจารณาความเจริญงอกงามทางปัญญาของแต่ละคนในด้านต่างๆ แล้วแต่ว่าจะยึดทฤษฎีใดเป็นหลัก ซึ่งรายละเอียดจะแตกต่างกันไปตามระดับการศึกษาและประเภทการศึกษา เพื่อให้แต่ละคนมีความเจริญงอกงามอย่างเหมาะสมครบถ้วน

2) จุดมุ่งหมายระดับสังคม เป็นจุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่ทำหน้าที่เป็นกรอบให้จุดหมายทางการศึกษาระดับบุคคลว่าควรจะมีรายละเอียดเช่นไร จึงจะก่อให้เกิดความเจริญในด้านต่างๆ ต่อส่วนรวมได้ โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม

จุดมุ่งหมายระดับสังคม สามารถแยกรายละเอียดย่อยๆ ได้ดังนี้

2.1 จุดมุ่งหมายเชิงการเมือง (Political Objective) คือ การที่บุคคลเจริญขึ้นนั้น จะต้องไปสู่การมีวัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) ที่เหมาะสมจะส่งผลให้การเมือง การปกครองและการบริหารระดับต่างๆ ของประเทศ มีความมั่นคงเป็นปึกแผ่นและมีประสิทธิภาพ ซึ่งหมายถึงการที่ผู้มีการศึกษาจะต้องทำหน้าที่ทั้งในฐานะผู้นำหรือผู้ตามหรือผู้ร่วมงานได้อย่างเหมาะสม นำความสำเร็จในการจัดการหรือการบริหาร ทั้งระดับองค์กรย่อย องค์กรใหญ่ ชุมชน รัฐบาล และประเทศชาติโดยส่วนรวม

2.2 จุดมุ่งหมายเชิงเศรษฐกิจ (Economic Objective) เป็นจุดหมายที่บุคคลพัฒนาขึ้นสู่การเป็นผู้มีความรู้ความสามารถของผู้ประกอบอาชีพได้อย่างแท้จริง สามารถออกไปประกอบอาชีพ มีรายได้มาดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ หรือกล่าวได้ว่าเป็นผู้มีความสามารถทั้งการผลิตและบริโภคได้อย่างเหมาะสม มีส่วนร่วมในการสร้างความมั่นคงก้าวหน้าทางเศรษฐกิจของส่วนรวมด้วย

2.3 จุดมุ่งหมายเชิงสังคม (Social Objective) หมายความว่า บุคคลที่ผ่านการศึกษา จะต้องมีส่วนร่วมในความเข้าใจอันดีระหว่างบุคคล จะต้องทำหน้าที่ที่ดี ในฐานะพลเมือง เสริมสร้างความเป็นธรรมในสังคม เพื่อนำสังคมไปสู่การเป็นสังคมที่มั่นคงก้าวหน้ามีสันติภาพและสงบสุข

ซึ่งจุดมุ่งหมายการศึกษาในความหมายนี้ ทั้งระดับบุคคลและระดับสังคมนี้จำเป็นที่นักวางแผนและนักบริหารการศึกษา จะต้องทำความเข้าใจเป็นอันดับแรกทั้งในแง่ประเภทและรายละเอียด เพราะจะทำให้องค์ประกอบทางการศึกษาส่วนอื่นๆ มีแนวปฏิบัติให้บรรลุจุดมุ่งหมายได้ต่อไป

1.2.2 หลักสูตร

หลักสูตรจัดเป็นองค์ประกอบทางการศึกษา และเป็นแนวทางหนึ่งที่ผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาและบริหารการศึกษาที่จะสามารถทำให้การดำเนินงานทางการศึกษาให้มีทิศทางที่จะบรรลุเป้าหมายได้

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงศ์ (2539 : 1) ได้ให้นิยามของหลักสูตรว่าเป็นตัวกำหนดหรือกรอบของแนวปฏิบัติที่จะทำให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุตามความมุ่งหมายที่วางไว้ หลักสูตรจึงเป็นเสมือนแผนที่เดินเรือ ซึ่งแสดงทิศทางที่จะไปให้ถึงจุดหมายปลายทาง

ฉะนั้นจะเห็นได้ว่า หลักสูตร คือแนวทางในการจัดการเรียนการสอน ที่กำหนดไว้ตามปรัชญาการศึกษา ซึ่งจะเป็นแนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาและบริหารการศึกษาให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายการศึกษาที่ได้กำหนดไว้ นอกจากนี้หลักสูตรจะเป็นการประมวลกิจกรรมและประสบการณ์

1.2.3 ผู้สอน

ผู้สอนเป็นองค์ประกอบทางการศึกษาที่สำคัญอีกด้านหนึ่ง ที่มีบทบาทต่อการศึกษาในการให้ความรู้ ปลูกฝังคุณธรรมและจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่นักเรียนเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายทางการศึกษาตามความต้องการของหลักสูตร ฉะนั้นผู้สอน คือ ผู้ที่มีบทบาทในการให้การศึกษารึหรือให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้เรียนและเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อผู้เรียน ต่อสถาบันการศึกษา ซึ่งผู้สอนจะต้องได้มีโอกาสเรียนรู้จากแหล่งอื่นๆ เพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีบทบาททางสังคมด้วย ผู้สอนจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญในการศึกษา เป็นผู้ที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการให้การศึกษ เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน ทำหน้าที่อบรมและบริการแก่ผู้เรียนผู้สอน จึงต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถและได้รับการฝึกฝนมาโดยเฉพาะ และนำความรู้ความสามารถและทักษะที่มีไปใช้ในการแก้ปัญหาการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ (ปรีชา เศรษฐจิธร, 2533 : 13 - 14)

นอกจากนี้ ผู้สอน หมายถึง ผู้จัดและนำแหล่งวิทยากรต่างๆ มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยจัดทำ จัดหาสื่อการเรียน จัดประสบการณ์ต่างๆ มาเสริมสร้างเพื่อผลดีแก่การเรียนรู้ของผู้เรียน เป็นผู้แนะนำ เป็นผู้ร่วมงานกับผู้เรียน ในการเลือกประสบการณ์ที่ถูกต้อง เหมาะสมในการเรียนรู้เป็นผู้นำในการกระตุ้นส่งเสริม จูงใจให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในตัวเอง ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้คิด พิจารณา วางแนวทางไปสู่ผลการเรียนรู้ตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้

เมื่อเป็นเช่นนี้จึงสามารถกล่าวได้ว่า ผู้สอน คือ ผู้ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดวิชา ตลอดจนการอบรมคุณธรรม ศีลธรรม ให้แก่ผู้เรียนด้วยวิธีการสอนที่ดีที่สุดเหมาะสมที่สุดเท่าที่จะทำได้ ในอันที่จะทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์

1.2.4 ผู้เรียน

ผู้เรียน หมายถึง ผู้ที่กำลังเรียนหรือศึกษาหาความรู้ โดยมีผู้สอน แต่ทั้งนี้ผู้เรียนสามารถที่จะพัฒนาความรู้ทั้งในโรงเรียนและความรู้จากสิ่งแวดล้อม

อนึ่ง ผู้เรียน หมายถึง ผู้ที่มีความกระตือรือร้นในการที่จะพัฒนาสติปัญญาของตนเอง เพื่อจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมใหม่ๆ ของตนเองในทางที่เหมาะสม สามารถที่จะใช้ความรู้เป็นแนวทางในการพัฒนาการประกอบอาชีพของตนเองได้ โดยการเรียนรู้นั้น ผู้เรียนสามารถที่จะเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง หรือมีผู้อื่นแนะนำกระตุ้นให้เกิดความรู้ หรือเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น

1.2.5 กระบวนการเรียนการสอน

กระบวนการเรียนการสอน เป็นองค์ประกอบทางการศึกษาที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการศึกษาที่ต้องจัดให้มีขึ้น เป็นวิธีการที่จะให้ได้มาซึ่งความรู้ และส่งเสริมให้องค์ประกอบทางการศึกษาด้านอื่นๆ โดยเฉพาะด้านผู้เรียน ให้สามารถพัฒนาตนเองได้ ดังจะเห็นได้จากความหมายของ โจทีย์ เซอร์ตันพงศ์ (2539 : 12) ที่ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนการสอนว่า เป็นกระบวนการ หรือวิธีการ (means) ประกอบด้วยกิจกรรมการเรียนรู้และเนื้อหาวิชา ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนบรรลุจุดหมายหรือจุดประสงค์ตามที่หลักสูตรระบุไว้ กระบวนการเรียนการสอน เปรียบได้กับกระบวนการก่อสร้างบ้าน

แต่อย่างไรก็ตาม กระบวนการเรียนการสอน จะเป็นการจัดสภาพการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับโครงสร้างของแต่ละวิชา และจัดให้เหมาะสมกับสภาพความต้องการของผู้เรียนและสอดคล้องกับลักษณะของสังคม โดยให้บรรลุตามจุดหมายการศึกษาที่วางไว้

กระบวนการเรียนการสอน หมายถึง การจัดประสบการณ์ สถานการณ์หรือกิจกรรมอย่างมีจุดหมายเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ อันจะเป็นผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ง่ายขึ้นและเร็วขึ้น นอกจากนี้ยังส่งเสริมหรืออำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนได้เจริญงอกงามทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา และสามารถปรับตนเองให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยผู้สอนจะเป็นผู้จัดวิธีการในการให้การศึกษาแก่ผู้เรียนในรูปแบบต่างๆ ที่เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียนและสามารถนำพาผู้เรียนไปสู่จุดหมายได้

1.2.6 การบริหารและการจัดการทางการศึกษา

การบริหารและการจัดการทางการศึกษาเป็นองค์ประกอบทางการศึกษาที่จัดว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในการที่จะนำทางให้การจัดการศึกษามุ่งสู่เป้าหมายได้

สำหรับคำจำกัดความของ คำว่า การบริหารและการจัดการทางการศึกษา มีนักวิชาการได้ให้คำจำกัดความ ไว้ดังนี้

อบรม สินภิบาล (2524 : 49-51) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการศึกษาไว้ว่า

การบริหารและการจัดการศึกษา หมายถึง การที่บุคคลที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาได้ร่วมกันจัดหลักสูตรและประมวลการเรียนการสอน วิธีดำเนินการสอน การจัดหาอุปกรณ์การเรียนการสอน การวัดผล การปกครอง การจัดกิจกรรมพิเศษ การบริหารและการจัดการ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เจริญงอกงามในทุกๆ ด้าน จนเต็มความสามารถที่ผู้เรียนมีอยู่

ดิลก บุญเรืองรอด (2537 : 14) ได้ให้ความหมายของคำว่า การบริหารและการจัดการศึกษาไว้ ดังต่อไปนี้

การบริหารและการจัดการศึกษา หมายถึง การหาวิธีการในการดำเนินการทางการศึกษา ให้สนองต่อสังคมทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพได้อย่างกว้างขวาง โดยให้เกิดประโยชน์สูงสุดและประหยัดทรัพยากรได้มากที่สุด โดยการบริหารและการจัดการศึกษานั้นควร จะจัดการให้ได้ ดังนี้คือ

1. จัดให้มีเนื้อหาวิชาน้อยที่สุดแต่เกิดประโยชน์สูงสุดในแง่การศึกษาต่อและการทำงาน
2. จัดกระบวนการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เร็วที่สุดและสูงที่สุด ทั้งด้านความรู้ ทักษะและเจตคติ

ทั้งนี้ รวมทั้งการจัดให้มีการวางแผนการจัดองค์กรและการพัฒนาองค์กร (Organization Development) อย่างต่อเนื่อง มีการจัดระบบติดตามและประเมินผล ตั้งแต่การจัดเกณฑ์และดัชนีทางการศึกษา การทำเครื่องมือและดำเนินการติดตามการประเมินผลและปรับปรุงการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

แต่อย่างไรการบริหารและการจัดการศึกษา ย่อมหมายถึง การที่บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา นับตั้งแต่เกี่ยวข้องกับสถาบันการศึกษา จุดมุ่งหมายการศึกษา ผู้เรียน ผู้สอน วิธีการจัดการเรียนการสอน ซึ่งบุคคลเหล่านี้ได้ร่วมกันจัดรูปแบบขึ้น เพื่อให้บรรลุ

จากความหมายที่นักวิชาการได้ให้คำจำกัดความของ คำว่า การบริหารและการจัดการทางการศึกษานั้น สามารถสรุปได้ ดังนี้

การบริหารและการจัดการศึกษา หมายถึง การที่บุคคลที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการศึกษาได้หาวิธีที่จะดำเนินการให้ผู้เรียน ซึ่งเป็นผู้ที่ต้องได้รับประโยชน์โดยตรงจากการให้การศึกษามากที่สุด ให้เป็นผู้ที่มีคุณภาพต่อสังคมมากที่สุด โดยจะใช้วิธีการใดๆ ในการจัดการทางการศึกษา ซึ่งควรจะต้องประหยัดทรัพยากรมากที่สุดแต่เกิดประโยชน์มากที่สุด ทั้งนี้ควรจะต้องยึดปรัชญาการศึกษาที่ได้กำหนดไว้ จึงจะสามารถบริหารและจัดการศึกษาไปสู่เป้าหมายได้

1.3 หน้าที่ของการศึกษา

นักการศึกษาชาวเยอรมัน Karl Manheim ได้กล่าวถึงหน้าที่ของการศึกษาไว้ 2 ประการ คือ

1. หน้าที่เชิงสร้างสรรค์ (Innovative Function) การศึกษาทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการเปลี่ยนแปลงที่จะทำให้สังคมก้าวหน้าตลอดเวลา ตลอดจนทำหน้าที่เผยแพร่นวัตกรรมใหม่ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลง (ชนิตา รัชพลเมือง , 2532 : 95)

2. หน้าที่เชิงอนุรักษ์ (Conservative Function) เป็นหน้าที่ที่ต้องทำนุบำรุงรักษา ถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคมเพื่อรักษาเสถียรภาพของสังคมไว้ โดยมีการถ่ายทอดความรู้ ความเชื่อ ค่านิยมแบบแผนแห่งพฤติกรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง

สำหรับบทบาทและหน้าที่ของการศึกษาที่ส่วนสัมพันธ์ต่อการพัฒนาบุคคล ต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาตินั้น อาจแบ่งหน้าที่ของการศึกษาได้ดังนี้

1. พัฒนาความรู้และสติปัญญาของพลเมืองโดยส่วนรวมให้เป็นผู้ที่มีความสามารถสูงยิ่งขึ้น
 2. ช่วยให้คนสามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้ดียิ่งขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต
 3. เตรียมพลเมืองดี (Good Citizen) ให้แก่สังคมอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข
 4. ช่วยให้บุคคลมีความสามารถในการประกอบอาชีพ เพื่อดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข
 5. ช่วยเตรียมกำลังคนให้สอดคล้องกับงานในสาขาต่างๆ ตามที่สังคมและประเทศชาติต้องการ
 6. ถ่ายทอดผลิตผลทางปัญญา ประสบการณ์ ตลอดจนมรดกทางปัญญาและทางวัฒนธรรมสู่คนรุ่นใหม่
 7. ปลุกฝังความคิด ความเชื่อ ค่านิยมและอุดมการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ตามความประสงค์ของสังคมนั้นๆ
 8. สร้างพลังทางการเมือง ทางด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะการคัดสรรชนชั้นนำหรือชนชั้นปกครองประเทศ
 9. เป็นสื่อสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกของแต่ละสังคมแต่ละประเทศ เช่น โครงการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม เป็นต้น (อุทัย บุญประเสริฐ, 2529 : 5-6)
- จะเห็นได้ว่า หน้าที่ของการศึกษานั้นจะมีทั้งหน้าที่โดยตรงและหน้าที่อ้อมแฝง แต่ทั้งนี้ก็เพื่อความเจริญของงามของบุคคลและวัฒนธรรมของสังคม รวมทั้งความอยู่รอดปลอดภัยของประเทศ

1.4 จุดมุ่งหมาย

จุดมุ่งหมายของการศึกษาในแต่ละสมัยนั้นมีความแตกต่างกัน หรือบางครั้งยังพบร่องรอยแห่งความคล้ายคลึงอยู่บ้าง และในทางกลับกันจุดมุ่งหมายของแต่ละประเทศก็จะแตกต่างกันออกไป ซึ่งส่วนใหญ่จุดมุ่งหมายทางการศึกษาของประเทศจะขึ้นอยู่กับแนวนโยบายของรัฐบาลเป็นหลัก โดยมีกระทรวงศึกษาธิการ (Ministry of Education) หรือกระทรวงอื่นๆ ที่ทำหน้าที่ด้านการศึกษาเป็นผู้กำหนดจุดมุ่งหมายทางการศึกษา ดังตัวอย่างเช่นจุดมุ่งหมายในระดับอุดมศึกษาของ

อังการี โปแลนด์ สาธารณรัฐเชค ลัตเวีย ไซปรัส เอสโตเนีย ลิทัวเนีย สโลวาเนีย มอลต้า สโลวัก (ใหม่) ออสเตรีย เบลเยียม เดนมาร์ก ฟินแลนด์ ฝรั่งเศส เยอรมัน กรีซ ไอร์แลนด์ อิตาลี ลักเซมเบิร์ก เนเธอร์แลนด์ โปรตุเกส สเปน สวีเดน สหราชอาณาจักร ประเทศทางสหภาพยุโรป (European Union = EU) ซึ่งปัจจุบันมี 25 ประเทศ มีประชากร ประมาณ 450 ล้านคน (ข้อมูลเดือนพฤษภาคม 2547) ซึ่งมีจุดมุ่งหมายดังนี้

1. เน้นในความเป็นพลเมืองที่ดีของยุโรป (European Citizenship)
2. การออกไปประกอบอาชีพได้ภายหลังเรียนจบ (Career Education)
3. ความเป็นหนึ่งเดียวในการใช้ภาษา (Uniformity of Language)
4. วิทยาศาสตร์การศึกษา (Science Education) ที่มุ่งไปในการถ่ายทอดเทคโนโลยี และนิเวศวิทยา (Ecology)
5. ความเป็นเลิศทางวิชาการในการถ่ายทอด (Monitoring of Achievement)
6. การศึกษาของผู้อพยพ (Immigrant Education)

เมื่อพิจารณาถึงจุดมุ่งหมายทางการศึกษาของยุโรปหลังการรวมเป็นสหภาพยุโรปแล้ว พอสรุปได้คือ อุดมศึกษาจะเน้นให้บริการแก่ชุมชนเป็นหลัก (practical public service) ประการต่อมาคือ การมุ่งแสวงหาข้อความรู้ใหม่ (research) และการขัดเกลาพลเมืองยุโรปเอง (teaching standards of cultivated taste) นอกจากนี้ยังมุ่งเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างชาติมากขึ้น

อีกตัวอย่างคือ จุดมุ่งหมายทางการศึกษาของประเทศเวียดนามภายหลังการปฏิรูปการศึกษาปี ค.ศ. 2002 ซึ่งรัฐบาลเวียดนามได้วางจุดมุ่งหมายไว้ 3 ประการดังนี้ คือ

1. ยกระดับสติปัญญาของประชาชน (To raise the people's intellectual) เพื่อให้ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมและก้าวทันต่อการพัฒนาประเทศ
2. ยกระดับคุณภาพของประชากรมนุษย์ (To raise the quality of human resources) โดยมุ่งหวังให้ประชาชนก้าวไปสู่การมีคุณภาพทางการผลิต (แรงงาน) อย่างชัดเจนและมีประสิทธิภาพ
3. สรรหา ส่งเสริม และดึงเอาประโยชน์จากกลุ่มเก่ง (To detect, to store and make good use of talents) เพื่อส่งเสริมความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและต่อไปกลุ่มเก่งนี้จะสามารถพัฒนาประเทศชาติได้อย่างดี

จากจุดมุ่งหมายของการศึกษาเวียดนาม นับได้ว่าเป็นความท้าทายแบบใหม่กับสภาพสังคมของชาวเวียดนามพอสมควร เพราะเมื่อก่อนสังคมของชาวเวียดนามไม่ค่อยจะยอมรับการเปลี่ยนแปลงอะไร จากการที่ประเทศเวียดนามได้พัฒนาการศึกษาภายใต้โครงการ Doi Moi จึงทำให้เวียดนามมีความเจริญก้าวหน้าไปอีกประเทศหนึ่ง

1.5 ฐานคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการศึกษา

1.5.1 ฐานคิดเชิงปรัชญาสารัตถนิยม (Essentialism)

ฐานคิดเชิงปรัชญาแนวนี้จะให้ความสำคัญต่อการศึกษามาก เป็นแก่นในการพัฒนาทางด้านสังคม โดยมีแนวคิดว่าการศึกษาจะช่วยให้นักเรียนสามารถดำรงไว้ซึ่งมรดกของสังคมโดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรม จุดมุ่งหมายของการจัดการสังคมจะเป็นไปเพื่อถ่ายทอดวัฒนธรรม แต่อย่างไรก็ตามฐานคิดแบบนี้ก็จะเน้นการพัฒนาสติปัญญา ระเบียบวินัย การประพฤติที่ดีงามตามระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคม รวมทั้งการเพิ่มพูนประสบการณ์เพื่อความเฉลียวฉลาด โดยมีครูเป็นผู้กำหนดการตัดสินใจ ดำเนินการเกี่ยวกับการศึกษาทั้งหมด ฉะนั้นแนวคิดเชิงนี้จึงให้ความสำคัญแก่ครูเป็นอย่างมากซึ่งจะต้องเพียบพร้อมไปด้วยความรู้ อุดมไปด้วยคุณธรรมและกิจวัตรที่งดงามเป็นแบบอย่างและเป็นผู้นำที่ดีทางการศึกษาในห้องเรียน ส่วนนักเรียนนั้นมีหน้าที่รับ ในการ “ยึดเยียด” สิ่งต่างๆ จากครูผู้สอน นักเรียนจึงไม่มีสิทธิแสดงความคิดเห็นอะไรใดๆ ทั้งสิ้น เจกเช่นเดียวกับภาษาที่รองรับสิ่งต่างๆ (ที่นักเรียนยอมรับการสอนของครูโดยปราศจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์) แต่อย่างไรก็ตามครูผู้สอนตามแนวนี้จะไม่สอนอะไรที่นอกกรอบของสังคม กระบวนการเรียนการสอนจะเน้นการฟังการบรรยายของครู (Teacher center) มีการถามตอบเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันเชิงวิชาการให้แก่นักเรียน ฉะนั้นจึงไม่แปลกเลยที่สังคมจึงมองว่า โรงเรียนเป็นเครื่องมือสำหรับถ่ายทอดมรดกทางสังคม และถ่ายทอดวัฒนธรรมที่ดีงามต่อสมาชิกของสังคม (นักเรียน) นอกจากนี้โรงเรียนยังถูกคาดหวังจากสังคมในการอบรมเรื่องกฎเกณฑ์ คุณค่า ประเพณี และวัฒนธรรมต่างๆ ของสังคมอีกด้วย

1.5.2 ฐานคิดเชิงปรัชญาหิรันตรนิยม (Perennialism)

ฐานคิดเชิงปรัชญาแนวนี้จะให้ความสำคัญในการพัฒนามนุษย์ให้สมบูรณ์ด้วยเหตุผลและสติปัญญา มีคุณธรรมตลอดจนสามารถดำเนินชีวิตตามอารยธรรมในอดีตได้เป็นอย่างดี จุดมุ่งหมายทางการศึกษาจึงมุ่งสร้างสิ่งต่างๆ ที่นำมาซึ่งการพัฒนาคนด้วยเหตุผลและสติปัญญาเป็นสิ่งสำคัญ ฉะนั้นครูจึงถูกมองเป็นผู้รักษาวิสัยทัศน์ทางจิตใจของนักเรียน

1.5.3 ฐานคิดเชิงปรัชญาพัฒนาการนิยม (Progressivism)

ฐานคิดเชิงปรัชญาแนวนี้บางครั้งใช้ในความหมายใกล้เคียงกับฐานคิดปรัชญาเชิงประสบการณ์นิยม (Experimentalism) โดยมีมุมมองถึงการศึกษา คือ ชีวิตมิใช่การเตรียมตัวเพื่อชีวิต การปฏิบัติจริงลงมือการกระทำถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญ แต่ทั้งนี้ก็ไม่ลืมที่จะให้ความสำคัญต่อการพัฒนาร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา และปลูกฝังทัศนคติทางด้านประชาธิปไตยด้วย ฉะนั้นครูจึงเป็นบุคคลที่สำคัญต่อเด็กนักเรียนในฐานะเป็นผู้เตรียมการ ให้คำปรึกษาแนะนำ รวมทั้งเข้าใจในความแตกต่างของเด็กนักเรียน (Individual Difference) บุคลิกภาพที่ดีของครูและประสบการณ์อย่างกว้างขวาง จะมีผลต่อศรัทธาในการเรียนรู้ อีกสิ่งหนึ่งตามการคิดของแนวนี้คือ ครูไม่ใช่ผู้มีอำนาจ แต่เป็นผู้ที่เปี่ยมล้นไปด้วยคุณธรรมพร้อมที่จะให้กำลังใจในการเรียนของนักเรียน และนักเรียนต้องตระหนักถึงบทบาทที่ตนเองจะต้องเป็น “ศูนย์กลาง” และ “ศูนย์หน้า” ของการแสวงหาความรู้ และจะมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม สิ่งหนึ่งที่เป็นลักษณะเด่นของฐานคิดแนวนี้คือ นักเรียนมีส่วนร่วมในการเลือกเนื้อหาและกิจกรรมที่ตนเองสนใจ ทางด้านโรงเรียนจะต้องมีหน้าที่สร้างแบบจำลองที่ดั่งงามของชีวิตและสังคม เป็นแหล่งเสริมสร้าง คัดสรรประสบการณ์ที่ดีและสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของนักเรียน และที่ขาดมิได้ก็คือโรงเรียนจะต้องยึดหลักการสร้างความร่วมมือในการสร้างประชาธิปไตย จะเห็นได้ว่าฐานคิดของปรัชญาแนวนี้ที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนจะเน้นการแก้ปัญหา เน้นการทดลอง ซึ่งถือว่าเรียนด้วยประสบการณ์แห่งการกระทำ (Learning by Doing) ฉะนั้นฐานคิดแนวนี้จึงได้รับความนิยมมากในปัจจุบัน

1.5.4 ฐานคิดเชิงปรัชญาปฏิรูปนิยม (Reconstructionism)

ฐานคิดแนวนี้อาจหมายถึงที่จะแก้ไขปัญหาทางสังคม กล่าวคือ ส่งเสริมพัฒนาสังคม หรือหาทางออกที่ดีให้แก่สังคม โดยมุ่งเน้นการปรับโครงสร้างเก่าให้เป็นโครงสร้างใหม่ สร้างระเบียบกฎเกณฑ์ กติกาทางสังคมให้อยู่บนรากฐานของประชาธิปไตย ฉะนั้นสังคมจึงเป็น “แกน” ที่สำคัญ จึงไม่แปลกเลยว่าครูนั้นต้องเป็นผู้ที่สนใจต่อปัญหาสังคมหรือปรากฏการณ์ทางสังคม (Social Phenomenon) ที่ปรากฏขึ้น ครูต้องเป็นนักบุกเบิก นักแก้ปัญหา รวมทั้งเชื่อมั่นในหลักประชาธิปไตย บทบาทของครูที่ชัดเจนที่สุดคือ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นแล้วตรวจสอบความคิดเห็นของครูตามแนวทางประชาธิปไตย ส่วนนักเรียนนั้นจะต้องมีจิตสำนึกในการเล็งเห็นประโยชน์ของสังคมมากกว่าประโยชน์ตนเอง เรียนรู้วิธีการทำงานเพื่อแก้ปัญหาสังคมโดยใช้วิธีการตามแนวประชาธิปไตย ในบริบทของโรงเรียนนั้นจะต้องรับรู้ปัญหาของสังคม ส่งเสริมสนับสนุนร่วมทั้งสร้างสังคมใหม่ที่ถูกต้องเหมาะสมและเป็นแบบ ที่สำคัญโรงเรียนจะต้องจัดบรรยากาศในโรงเรียนให้เป็นแบบประชาธิปไตย กระบวนการเรียนการสอนนั้นมุ่งเน้นการเรียนเพื่อนำพาสังคมไปในทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสม การแก้ปัญหาสังคมอย่างอิสระ แต่อย่างไรก็ตามการเรียนรู้ด้วยตนเองถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญ วิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Method) จะช่วยนำพาการเข้าสู่ประตูข้อความรู้ที่ได้เป็นอย่างดี ฉะนั้นในสังคมสมัยใหม่จะเป็นสังคมที่จะให้การศึกษา

1.5.5 ฐานคิดเชิงปรัชญาอัตถภาพนิยม (Existentialism)

ฐานคิดเชิงปรัชญานี้จะส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักพิจารณา ตัดสินสภาพ รวมทั้งเจตจำนงที่มีความหมายต่อการดำรงอยู่ของเขาอย่างมีอิสระ สิ่งที่เป็นตัวกระตุ้นให้เข้าถึงความมุ่งหมายสูงสุดคือความเป็นอิสระ (Freedom) การเลือกสิ่งที่ตนเองต้องการ (Choice) และประการสำคัญคือความรับผิดชอบ (Responsibility) ซึ่งต้องอยู่บนพื้นฐานแห่งความเป็นอิสระ และสามารถเลือกอะไรได้ตามสิ่งที่ต้องการนั้น วินัยจะต้องเป็นตัวกำหนดการพัฒนาความเป็นมนุษย์ของผู้เรียนได้อย่างเต็มที่ จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาแนวนี้นั้นเน้นเสรีภาพในการกระทำ โดยมีหลักสูตรที่ไม่ตายตัวหรือถูกกำหนดโดยผู้มีอำนาจ ส่วนมากวิชาที่เรียนจะเน้นถึงความสนใจ และศักยภาพของ ผู้เรียน (Interest and Potentiality) ฉะนั้นบทบาทของผู้สอนจะต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนมี “แรงขับ” หรือ “พลัง” อยู่เสมอ และสร้างกระบวนการที่กระตุ้นทำให้ผู้เรียนเข้าใจตนเอง ครูต้องให้เสรีภาพแก่ ผู้เรียน รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้เรียนรับผิดชอบต่อ การกระทำของตนเองและอนาคตของตนเอง ส่วนนักเรียนนั้นจะต้องเป็นรู้จักและเข้าใจในตัวเอง ค้นหาตัวเองคือใคร มีชีวิตอยู่เพื่ออะไร มีอะไรที่เรียกว่า เป็นสิ่งดีของตนเองที่จะมอบให้แก่โลก โดยสรุปแล้วนักเรียนต้องรู้จักเลือกแนวทางในการพัฒนาตนเอง โรงเรียนซึ่งเป็นแหล่งเสรีภาพ

1.5.6 ฐานคิดเชิงพุทธปรัชญา (Buddhism)

ฐานคิดนี้ต้องการให้ผู้เรียนมีคุณธรรม คิดถึงประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน เป็นสำคัญ โดยปราศจากความเห็นแก่ตัว ดำรงอยู่ภายใต้เงื้อนไขของกฎไตรลักษณ์ ทุกข์ อนิจจัง อนัตตา การเข้าถึงทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค จะสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข หลักสูตรที่เป็นแก่นแท้ตามฐานคิดแนวนี้จะประกอบด้วย 3 ภาค คือ 1) ภาคปริยัติ หมายถึง การเข้าถึงทฤษฎีว่าสิ่งที่เกิดขึ้นมีเหตุขึ้นอันใด 2) ภาคปฏิบัติ จะเน้นถึงการปฏิบัติจริง การลงมือกระทำ ดังพุทธภาษิต “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” มนุษย์เป็นไปตามการกระทำของตนเอง (กรรม) 3) ภาคปฏิเวธ คือผลที่มาจากกระทำของเราเอง ซึ่งสิ่งนี้เรียกว่า ผลแห่งการกระทำ ครูผู้สอนตามแนวคิดเชิงนี้จะต้องเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ สอนให้รู้จักชีวิต โดยผ่านการไตร่ตรองให้รอบคอบ ตั้งมั่นอยู่ในสัมมาทิฐิและได้ปฏิบัติตามนั้นแล้ว ความปิติสุขหรือปกติสุขย่อมส่งผลถึงตนเองและสังคมอย่างแน่นอน ส่วนนักเรียนต้องหมั่นฝึกฝน อบรมตนเอง ให้เป็นผู้มีคุณภาพ ตระหนักถึงความเป็น “มนุษย์” แห่งตนเอง และสร้างประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม อนึ่งโรงเรียนจะต้องคำนึง “ปัจจัย” (Factors) อะไรบ้างที่จะส่งผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสงบ เน้นการสำรวจ ฝึกแผ่เมตตา จัดสภาพแวดล้อมเพื่อฝึกนิสัยและอบรมเพื่อสร้างเสริมความประพฤดีที่ดี

สรุป

การที่จะทำให้การจัดการศึกษาได้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายที่ได้วางแนวนโยบายนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องนำศาสตร์อื่นๆ มาปรับปรุง ตัดแปลง และประยุกต์ใช้ได้เหมาะสม ศาสตร์ที่เป็นพื้นฐานในการจัดการศึกษานั้นได้แก่ ปรัชญาการด้านประวัติศาสตร์การศึกษา จิตวิทยาการศึกษา สังคมวิทยาการศึกษา การศึกษานานาชาติ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมี ศาสตร์อื่นๆ อีก ในยุคข้อมูลข่าวสารนี้ การจัดการศึกษาเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต และสังคมของประชาชนในชาติจะส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาประเทศชาติต่อไปในอนาคต

บรรณานุกรม

- ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงศ์. การพัฒนาหลักสูตร : หลักการและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อลินเพลส, 2539.
- ชนิตา รัชทรัพย์เมือง. การศึกษาเพื่อพัฒนาประเทศ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไอเค็พส์โตร์, 2532.
- ดิลก เรืองบุญรอด. การวางแผนการศึกษาระดับสถาบันการศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่2) ภาควิชา
พื้นฐานการศึกษา. สวนสุนันทา. กรุงเทพมหานคร, 2537.
- ธงชัย สมบูรณ์. "บัณฑิต : ความต้องการของตลาดแรงงาน. **ข่าวบัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยรามคำแหง**. 7: 6 (พฤศจิกายน 2546): 12.
- ปรีชา เศรษฐีธร. การศึกษากับการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไอเค็พส์โตร์,
2533.
- พุทธทาสภิกขุ. **ฟ้าสาบระหว่าง 80 ปี-อสังขัตติยวิจรายุศมานุสร**. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์สติ, 2529.
- พระวรวงศ์เธอ (ประยูรศักดิ์ ปยุตโต). **ปรัชญาการศึกษาไทย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
เคล็ดไทย , 2518.
- วิทย์ วิศทเวทย์ "ปรัชญากับการศึกษา" ใน **ปรัชญาการศึกษาและปรัชญาการศึกษาไทย**.
ไพฑูรย์ สีนลรัตน์ (บรรณาธิการ). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช,
2523.
- สุลักษณ์ ศิวรักษ์. **ปรัชญาการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2524.
- สมพงษ์ สิงหะพล "แนวคิดทางด้านปรัชญาการศึกษาของนักศึกษาวิทยาลัยครูในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" **วิทยานิพนธ์ปรัชญามหาบัณฑิต ภาควิชาบริหารการศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**, 2528.
- อุทัย บุญประเสริฐ. การศึกษากับการพัฒนาและความสัมพันธ์กับการพัฒนาประเทศ.
สระบุรี : โรงพิมพ์ปากเพรียวการช่าง 2, 2529.
- อบรม สีนภิบาล. **ประสบการณ์วิชาชีพภาคปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
ไอเค็พส์โตร์, 2524.
- Aggarwal ,J.C **Theory and Principles of Education Philosophical and Sociological
Bases of Education**. (8th ed.) Delhi : Vikas Publishing House Pub.Ltd.,1985.

